

תוכן העניינים

יא	תודות
1	מבוא

חלק ראשון: אפיון האקסיסטנציאליזם

5	מרד במחשבה האידיאליסטית
6	התנגדות לכל 'שיטה'
7	האמת כאותנטיות
7	הפילוסופיה כהבהרת החיים האישיים
8	פילוסופיה פנייתית
9	מהות (אסנצייה) וקיום (אקסיסטנצייה)
10	אי־הבנה
10	מצבי גבול
11	חירות ואחריות
12	השפעתם של הוסרל והיידגר על האקסיסטנציאליסטים
14	הוגים אקסיסטנציאליסטים
14	סרן קירקגור: על היחיד לפני האל ועל הנוצרי האותנטי
	פרידריך ניטשה: על הבשורה המשמחת
	על מות האל והתהוות העלאדם 17
	ארתור שופנהאור: היש הרגשי והרצוני 24
	ז'ן-פול סרטור: האדם החופשי ומציא הערכים 30

חלק שני: אקסיסטנציאליסטים יהודים

	פרק א: ר' נחמן בן שמחה מברסלב: קווים קיומיים
37	בחייו, בהגותו ובמעשיותיו
	ר' נחמן והאקסיסטנציאליזם 37
	קורות חייו 38

- 40 יצירתו של ר' נחמן
 40 ממשנתו של ר' נחמן
 41 המסע לארץ ישראל
 42 סיפורי מעשיות
 44 הוראה, סיפורים ושחמט
 44 לחוות אישית את האל ולברר אישית את קיומו
 45 האמת כהחלטה אישית
 46 הגות מעורבת בחיים
 48 מעצב לשמחה: התרחקות מתגובתיות
 49 דינמיות, חידוש ויצירה
 50 סבל
 51 ר' נחמן ולוינס מול האין
- 55 פרק ב: הרב יוסף דב סולובייצ'יק: גבורתו של איש ההלכה
 היהדות המסורתית מול אתגרים חדשים
 55 קורות חייו
 56 כתבי הרי"ד
 57 איש ההלכה
 58 הגיבור ההלכתי
 60 גיבורים קיומיים
 64 שני סיפורי בריאה
 64 ברית גורל וברית ייעוד
 65 הרב סולובייצ'יק, הרב קוק ופרנץ רוזנצווייג
 הערכה
 66
- 68 פרק ג: מרדכי מרטין בובר: האדם כיש זיקתי
 חייו ויצירתו
 68 עקרון הדו-שיח
 70 האדם הזיקתי
 71 היחס המטה-מושגי
 72 החוויה הדיאלוגית-אמונתית
 73 האדם הממשי אצל בובר, קירקגור וניטשה
 74 דיאלקטיקת אדון ועבד אצל ניטשה וחולשתה
 75 אברהם בהגותו של בובר
 76 הדו-שיח והמתודה הדיאלוגית
 78 האדם השלם
 79 בובר וסרטור
 79
- 84 פרק ד: פרנץ רוזנצווייג: תחת הצו 'ואהבת'
 קורות חייו
 84

- רוזנצווייג והרמן כהן 85
- רוזנצווייג והאידיאליזם של הגל 86
- המְשָׁב החדש 87
- דו־שיח מול עצמה 89
- המכלול, העצמי והזולת: ניטשה – בעד ונגד 90
- בובר ורוזנצווייג 91
- אברהם בפילוסופיות של קירקגור ושל רוזנצווייג 92
- מוות ואהבה 93
- הרף עין של האהבה 96
- רוזנצווייג וקפקא 97
- המדרש הפילוסופי על שיר השירים 98
- 103 פרק ה: עמנואל לוינס: תחת הצו 'לא תרצח'
 חייו ויצירתו 103
- אמת אצל היידגר ולוינס 104
- חירות אצל סרטור ולוינס 108
- 109 'המבט' של סרטור מול 'הפנים' של רוזנצווייג ולוינס
- מבט שולל ומבט מאשר אצל דוסטויבסקי 110
- סובייקטיביות כאחריות 112
- על הרציונליות של הטרנסצנדנטי 113
- הומניזם דתי 113
- דת למבוגרים 114
- נבחרות לקדושה 115
- 116 ההיסטוריה הקדושה בכתבי רוזנצווייג ולוינס
- 'הסרת בעלות' לעומת 'הרצון לעצמה' 116
- סבל ורחמים אצל ניטשה ולוינס 118
- משחק ודת אצל ניטשה ולוינס 119
- ניטשה, דרידה ולוינס 119
- לוינס, בובר ורוזנצווייג 120
- אתיקה וייעוד יהודי 121
- 122 לוינס על שירת ש"י עגנון ותחיית המתים
- 129 פרק ו: פרנץ קפקא: על האדם המנוכר והבודד
 מדוע קפקא? 129
- קורות חייו 129
- יצירתו 130
- אפיון יצירתו 131
- חלום ומציאות 131
- הצד האפל של הקיום 132

	134	ניכור
	134	כשל בתקשורת
135		המלך העניו של ר' נחמן מול הקיסר הגוסס של קפקא
	136	אשמה ובושה אצל קפקא ולוינס
	138	קפקא, ניטשה ולוינס על הסבל
	138	משפט אצל קפקא ולוינס
	139	קפקא וניטשה
	140	יצרים, תסביכים ורוחניות
	142	דעת וחיים אצל קפקא ולוינס

חלק שלישי: רטרוספקטיבה ופרספקטיבה

157	סוף דבר: אשנב נפתח
163	ביבליוגרפיה
177	מפתח העניינים
180	מפתח שמות האישים

מבוא

מי שיש לו בביתו מבחר גדול של ספרים או מי שמבקר בספריות בקביעות, יודע כיצד לפתע פתאום הספרים מתחילים 'לדבר'. אולם למען האמת, אין דבר זה מתרחש 'פתאום', אלא לאחר עיסוק ממושך בנושאים שהספרים האלו דנים בהם. על כל פנים, זה שאירע לי כשהתחלתי לעסוק במשנתם של פילוסופים קיומיים יהודים.¹ מצאתי שכמה נושאים המופיעים תדיר באקסיסטנציאליזם הכללי, כגון אשמה, מוות, פחד, אבסורד, חירות, אהבה ואחריות, שבים ועולים גם בהגותם של אקסיסטנציאליסטים יהודים, וכך הייתה ההשוואה בין האקסיסטנציאליסטים היהודים ובין האקסיסטנציאליסטים ה'כלליים' מתבקשת מאליה.

בחיבור זה קיבלתי עליו לתת לקורא מושג על אופיו המיוחד של האקסיסטנציאליזם היהודי. מובן שלשם כך נחוץ לנו לקיים דיון מקדים ותמציתי באקסיסטנציאליזם ה'כללי'. לא כל האקסיסטנציאליסטים מוזכרים כאן, כיוון שלא היה בכוונתי לתאר תיאור ממצה את התנועה האקסיסטנציאליסטית. יצאתי מנקודת ההנחה שמרבית הקוראים הם בעלי היכרות מסוימת עם חשיבה אקסיסטנציאליסטית. ואולם התוויית סימני ההיכר החשובים ביותר של האקסיסטנציאליזם הייתה בעיניי הכרחית לצורך ההשוואה האמורה, שאותה הצבתי לי למטרה.

החלק הראשון של הספר מסרטט את מאפייני האקסיסטנציאליזם. מתוארת בו השפעתם של הוסרל והיידגר על תנועה מחשבתית זו, ולאחר מכן נידונות בו בקצרה תפיסותיהם של הוגים אקסיסטנציאליסטים כקירקגור, שופנהאור, ניטשה וסרט; הרי האקסיסטנציאליסטים היהודים הושפעו מתפיסות אלו או עסקו בהן, ולעתים קיימו עמן דר־שית.

החלק השני הוא עיקר הספר, ומוצגים בו האקסיסטנציאליסטים היהודים, ובהם רבי נחמן מברסלב, הרב סולובייצ'יק, בובר, רוזנצווייג, קפקא ולבסוף לוינס. אמנם לוינס עצמו אינו אקסיסטנציאליסט, אך כמו אחדים מבין האקסיסטנציאליסטים הוא מתייחס להוסרל ולהיידגר: הוא מיישם את שיטתו הפנומנולוגית של הוסרל ומבקר אותה, ומביא טיעונים נגד החשיבה האונטולוגית של היידגר. הפגשתי כאן את האקסיסטנציאליסטים היהודים עם עמיתיהם הכלליים לרב־שיח, כדי לזרוע

1 אני מסכים עם ז' לוי, הסבור שלמען הדיוק יש להעדיף את הביטוי 'אקסיסטנציאליסטים יהודים' מן הביטוי 'אקסיסטנציאליזם יהודי'. לבעייתיות של מהות הפילוסופיה היהודית/

R. Jospe, *What Is Jewish Philosophy?* Tel Aviv 1988 ראה

אור על תרומתם הייחודית של האקסיסטנציאליסטים היהודים לפילוסופיה בכלל ולאקסיסטנציאליזם בפרט.

אני תקווה כי ההתמודדות עם דברי הפילוסופים המובאים בספר זה תסייע בידי הקורא לבנות חיים מלאי משמעות, חיים הראויים למאמץ שהם דורשים.